ᲡᲐᲚᲘᲢᲔᲠᲐᲢᲣᲠᲝ ᲓᲐ ᲡᲐᲛᲔᲪᲜᲘᲔᲠᲝ ᲜᲐᲮᲐᲢᲔᲑᲘᲐᲜᲘ ᲒᲐᲖᲔᲗᲘ. ᲒᲐᲛᲝᲓᲘᲡ ᲧᲝᲕᲔᲚ ᲙᲕᲘᲠᲐ ᲓᲦᲔᲡ.

№ 33. ᲘᲕᲚᲘᲡᲘ 7, 1894 წ. № 33.

ᲨᲘᲜᲐᲐᲠᲡᲘ: სახელმწიფო ქონებათა და სამეურნეო საქმეთა მინისტრის მობძანება კავკასიაში გ. წერეთლისა.—საყურადღებო ამბები.—კ—ს. ლექსი ახალგაზრდა ქართველისა.—მგზავრის შენიშვნები.—*** ლექსი ლ. ქ.—დუელი და პატიოსნების დაცვა ფ. პაკრიშვილისა.—კრიტიკა: მოამბის პუბლიცისტიკა პ. პეტრიძისა.—რეცენზია წიგნებისა.—კერძო განცხადებანი.

დიდი მთავარი ნიკოლოზ მიხეილის ძე.

დიდი მთავრინა ქსენია ალექსანდრეს ასული.

სახელმწიფო ქონებათა და სამეურნეო საქმეთა მინისტრის მომბმანება კაკაკისიაში.

ახალ-ᲬᲘᲤᲝᲗ ქონებათა მინისტრი ᲒᲠᲘᲒᲝᲚᲝᲒᲘ ახალი სტუმარი არ არის კაკაკისიისათვის. პირველად სამსახური მან კაკაკისიაში დაიწყო და კარგად იცნობს ჩვენს მხარეს. ამის თვის ყოველი ჩვენი ქვეყნის მოღვაწეთაგანი, რომელსაც გული შეტკივა ჩვენი დაცემული მეურნეობისათვის, უადგილ-მამულო და უმეწარეული მცხოვრებთათვის — ᲒᲚᲮᲔᲚᲘ იქნება ის თუ ᲐᲮᲐᲜᲘᲠᲘ, სულ ერთია, ყველას ეკარეკვება მიწა და მამული — უნდა მეცადინობდეს, რომ მინისტრს გააცნოს ჩვენი ᲣᲙᲔᲓᲣᲠᲘᲚᲘ საჭიროებანი. აი, ამ ᲨᲔᲛᲝᲬᲔᲒᲘᲡᲐᲗᲕᲘᲡ უნდა გაისარგებლოს ჩვენმა ქალაქის თავებმა, ჩვენმა მხარის და გუბერნიის თავადაზნაურთა წინამძღოლებმა და მიართვან კარგად მოსაზრებული მოხსენებანი ჩვენს საჭიროებაზე. ქუთაისის და თბილისის სამეურნეო განყოფილებათა წევრებს — ნამეტურ რომელიც კარგი ბეჭდითარებულნი და ნასწავლნი არიან — კარგად ესმით ჩვენი მეურნეობის უნუგეშო მდგომარეობა და მოგალენიც არიან დაეხმარონ ჩვენს საზოგადოების წარმომადგენელთა. მართალია, ჩვენს ᲙᲘᲓᲔᲥᲐᲜᲐᲨᲘ ᲒᲐᲮᲡᲚᲘᲡ სამეურნეო სკოლები და დღეს თფილისს და ქუთაისს გუბერნიებში თითო-ოროლა ამისთანა სკოლები უკვე არსებობენ, არის აგრეთვე საბაღისნო სკოლები, მაგრამ ეგანთა, რამდენად გამოადგენ ამ სასწავლებლებში კურსდამთავრებულნი ჩვენს მეურნეობას და ბაღისნობას? იმდენთა, რამდენთაც შეუძლია ჩინელმა ჩაის მოსელამ გააცნოს ჩვენი ᲙᲘᲓᲔᲥᲐᲜᲐ ამ სასარგებლო მცენარის მოყვანას. რამდენიმე მებატონე მოიყოდ ჩვენთან უკვე საჩიეველად: აეიყვანეთ ტფილისის საბაღისნო სკოლიდან კურსდასრულებული მებაღეები მამულის მოსაოლქოათ, მაგრამ როგორც ამ ᲬᲘᲜᲐ ᲐᲠᲐ შედის რა, ისე იმ ნასწავლმა მებაღეებმა ეერა გააგრძნეს რა ჩვენს სოფლის მეურნეს და ᲒᲚᲮᲔᲑᲘᲡᲐ. ᲥᲐᲠᲗᲣᲚᲗᲐᲒᲔ რომ ᲮᲔᲚᲐ და ბაღახის, ნერგებისა და ᲮᲔᲮᲘᲚᲔᲑᲘᲡ სახელები არ იციან, რას გააკონენენ. ასეთი ნასწავლი მებაღეები ჩვენი მეურნეობისათვის და ოჯახობისათვის, აბა, რა გამოსადეგია? უმაღლესმა მთავრობამ აუარება ფული ᲩᲐᲐᲮᲪᲝᲜᲐ ამისთანა სასწავლებლებში, მაკრამ ამ საქმის მოხელეებმა და მოთაეებმა ისე დააყენეს საქმე, რომ მათი შედეგნილი არც პროგრამა, არც სწავლება, არც მოქმედება არ უდგება ჩვენს მეურნეობის ᲮᲐᲜᲘᲗᲘ და ამისთანა სასწავლებლებში გამოზდილი ნასწავლი მეურნენი და მებაღეები ჩვენს სოფლის ოჯახობისათვის ყოველად გამოუდეგარნი არიან. ერთად-ერთი სარგებლობა — ᲐᲡᲘᲪ პირადი — გამოვიდა ამ სკოლიდან ის, რომ თვით სკოლის უფროსებმა შეენიერი ბაღები და ᲮᲐᲡᲐᲮᲚᲔᲑᲘ გაიმართეს, ჩინებულს ᲯᲐᲛᲒᲘᲠᲔᲑᲘ იღებენ და მეფფურად ცხოვრებენ; ამას გარდა ახალ-მოზარდ ᲥᲐᲜᲬᲘᲚᲔᲑᲨᲘ ჩინებული ᲣᲮᲐᲚᲒᲔᲚᲘ მუშები ᲛᲘᲜᲐᲮᲣᲚ თავის ბაღებსა, საფუტკრეებსა და ᲐᲮᲠᲬᲘᲗᲘᲡ მოსაყვანათ და საკეთებლად. ან კი რა უნდ გამოსულიყო ისეთი სამეურნეო სკოლებიდან, რომელნიც ᲩᲘᲜᲐᲜᲘᲙᲘᲡ მიერდოთ გასამართავად. ᲩᲕᲔ ᲐᲠ ᲔᲕᲔᲜᲗᲝᲗ, რომ ეს დამსახურებული ᲩᲘᲜᲔᲜᲘᲙᲘᲡ, როგორც მაგალითად ᲑᲘᲐ, ᲨᲘᲐ, ᲡᲢᲘᲐ, და სხ. კარგი ნასწავლიც არიან მეურნეობაში და ფრიად ᲮᲔᲠᲮᲘᲠᲔᲑᲘ, მაგრამ ᲛᲘᲗᲐᲜ ᲙᲚᲔᲠᲜᲝ იმის ცოდნა, რაც უფრო საჭიროა ჩვენი ᲮᲐᲚᲮᲘᲡ მეურნეობისათვის. ისინი არც ჩვენს მეურნეობას იცნობენ, არც ჩვენს ᲮᲐᲚᲮᲘᲡ, არც მის საჭიროებას. იმათ წარმოუდგენიათ, რომ ჩვენი ᲮᲐᲚᲮᲘᲡ მეურნეობა განუეთარებელი, ეელური მეურნეობაა და ამისთვის არ ღირს ამ მეურნეობაზე ᲧᲣᲠᲐᲦᲔᲑᲘᲡ მიქცეეა. აი, ამ ᲨᲔᲮᲔᲓᲣᲚᲔᲑᲘᲡ ძალით ჩვენში გამართულ სამეურნეო სკოლებში ᲧᲣᲜᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ არ ასწავლიან არც თავის საკუთარ ᲙᲔᲓᲔᲚᲘᲡ მეურნეობას, არც ამ მეურნეობაში რაც სახელები (ტერმინები) იხმარება — ᲮᲔᲜᲐ თესვისა, ალოობისა, კალოობისა, ანეულობისა, დამყნისა, გასხეერისა, მცენარეებისა, მათი თესვებისა, ან ჩვენი მეურნეობა რა თესვების არის, ან რა ნაირი სამეურნეო ᲐᲠᲐᲚᲘᲦᲘᲡ ᲒᲔᲯᲐᲓᲘᲡ ᲗᲔᲝᲛᲝᲜᲘᲡᲔᲑᲘᲡᲐ. ის კიარა, ასე გასნჯეეთ, მუშებურს ენას, ქართულსაც, არ ასწავლიან. რა ნაირად უნდ ელაპარაკოს ამისთანა სკოლაში გამოზდილი მეურნე სოფლის მეოჯახეს? ან, სამწუხაროა შედეგი იმ ᲒᲐᲠᲔᲛᲝᲔᲑᲘᲡ, როცა ამისთანა საქმის ასრულებას მიანდობენ ᲮᲐ — ᲔᲘᲡᲗᲐᲜ და ᲡᲢᲐ — ᲔᲘᲡᲗᲐᲜ ᲛᲝᲮᲔᲚᲔᲑᲘᲡ, რომელთაც სჯეა ყოველი გარეშე მოსაზრება უტარიალებს თავში, გარდა ადგილობრივთა მცხოვრებთა მეურნეობის გაუმჯობესებისა. აბა, რა ᲮᲔᲠᲮᲘᲐᲚᲘᲡ პროგრამას შეთხზედა ის ეეკბატონი, როცა იმერეთელისათვის დაარსებულ სამეურნეო სკოლაში საღდამების ბოეშები უნდა გაეხადა მოუზეებათ და იმათთვისაც ქართული ენა არ უნდა ესწავლებინა. აი, ასეთს სამწუხაროო მდგომარეობაშია ჩვენი სამეურნეო სკოლების საქმე და პირველი მოგალითი ᲩᲕᲔᲜᲘ ᲡᲐᲖᲝᲒᲐᲓᲝᲔᲑᲘᲡ წარმომადგენელისა ის უნდა იყოს ამ ᲨᲔᲛᲝᲬᲔᲒᲘᲡᲗᲕᲘᲡ, რომ ბ-ნ მინისტრს ᲧᲣᲜᲬᲘᲡᲗ ჩვენი საჭიროება და დააჯეროონ, რომ ჩვენს ᲙᲔᲓᲔᲚᲘᲡ თავის განსაკუთრებული სამეურნეო და საოჯახო პირობები აქვს, რომ ჩვენს სამეურნეო სკოლებს რუსეთის სამეურნეო სკოლის პროგრამა არ ᲒᲐᲛᲝᲐᲓᲒᲔᲑᲐ, ამათ ᲔᲕᲠᲝᲞᲘᲡ თავისებური პროგრამები, სადაც უადრესი ᲧᲣᲠᲐᲦᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲥᲪᲔᲣᲚᲘ მეურნეობაზე უნდ იყოს მიქცეული.

გ. ᲬᲘᲤᲝᲠᲘᲐ

საყურადღებო ამბები

ᲥᲣᲗᲐᲘᲡᲘᲡ თავად-აზნაურობის წინამძღოლმა თ. კოსტანტინე იეანეს ძე მუხრან-ბატონმა მიართვა დიდ მთავარს ალექსანდრე მიხაილის ძეს საქართველოს თავად-აზნაურობის მაგიერ მილოცვის წიგნი „თქვენო იმპერატორებით უმაღლესობავ. ამ მხარეოთ დღეს თქვენის ახალის ცხოვრებისას საქართველოს თავად-აზნაურობა ისწრაფვის გულ-წრფელათ მოგილოც

სთ ბედნიერება, ეს დღე ჩვენთვის ძვირფასია, როგორც დღე გაუფუარელი კაეშირით შემაერთებელი ჩვენის ღმერთსაეთ სათაყვანო ხელმწიფის ასულისა მასთან, ვინც ჩვენს სამშობლოში დაიბადა და, ჩვენმა სამშობლო მზემ აღზარდა და რომელიც ჩვენად მოგვანია. ყველა ქართველთა საერთო და საუკეთო მადლობით დამაკავშირებელი გრძნობა თქვენის უეცგუსტესის მშობლიადმი და მისი სახლთბისადმი უცვალებელია და უკუნისამდეც ესრედ დარჩეს. ამ გრძნობის სიღრმიდან საქართველოს თავად-აზნაურობა მხიარულად მილოცავს მაცხოვრის წინაშე ლოცვით თქვენთვის და დიდი მთავრნასთვის, რათა მან გარდმაეალინოს თქვენზე ბედნიერება და ნაყოფიერი ცხოვრება“. ამასთანავე საქართველოს თავად-აზნაურობის მაგიერ მიერთვა უმაღლეს ხმალს იეერიის ღეთის-მშობლის ხატი, ხოლო დიდ მთავარს, ალექსანდრე მიხაილის ძეს, ეერცხლის ხონჭა პურმარილეთ.

*
**

31 ᲘᲔᲚᲘᲡᲘᲡ 8 საათზე საღამოს ტფილისის გუბერნიის თავად-აზნაურობის მარშალად ყოფილის თ. ლ. მალალაშეილს სახლს ცეცხლი წაეკიდა. თეითონ მალალაშეილი ამ ჟამად პეტერბურგშია. სახლობა თურმე ბაღში იყო. ამ ბროს მალალაშეილის ყმაწეილი ოთახში წიგნს კითხულობდა. უთხრეს, წამო ბაღში, ჩაი დალიეთ. ყმაწეილიც წამოვარდნილა ზეზე, დაჯახებია სტოლს და გადმოუდია ლამპარი, რომელიც გამსქდარა და მოდებია ცეცხლი ფარდებს. ხეთ წამს არ გაუელია, რაც ცეცხლი სახლის ჭერშიაეარდნილა და სახურავში აუხეთქია. სახლთან დიდი ქონება დაიწეა. ამშობენ, ზარალი ორასი ათას მანეთზე მეტიაო. ყველაზე სამწუხაროდ მიანნით ძველი წმინდა ნიკოლოზის ხატის დაწეა, რომელიც თურმე არხეოლოგიური ღირსებით დიდი დასაკლისია საქართველოს ხელოვნებითი ისტორიისათვის.

*
**

ᲡᲐᲡᲐᲓᲦᲔ და სასოსტონ ᲬᲯᲔᲚᲝᲑᲘᲡ გასაერცელებლად მთავრობამ მიიღო მრავალნაირი ღონისძიებენ. 1, გაეწყო და გამართა სწეალნი მეგბალობის და მეგბოსტნობისა სამეურნეო სამინისტრო სასწაელებელთან; 2, გამოუგზავნა მრავალი ხელსამძღვანელოები სამეურნეო სახოგადოებათა, ერობათა და სხეა ამგვარ დაწესებულებათა; 3, გაიგზავნა მრავალნი მოსწაელენი რუსეთის სახაზინო და კერძო დაწესებულებებში, საცა ბაღოსნობას და ბოსტნობას გამოცდილებით ეწეიეან, 4, სამინისტროსა და სასულიერო სკოლებს მიცა შემწეობა და აღმოუჩინეს ყოველნაირი დახმარება, რომ იმ სკოლებში ესწაელებინათ ბაღოსნობა და მეგბოსტეობა; 5, გაუადგილეს სხეადასხეა ხეხილების ნერგები და მცენარის თესლები შეეგინათ ზემოხსენებულს სკოლებს, რომ ეს ხელობა აღვილათ ესწაელებინათ მოწაფეთათეის. მაგრამ ამაებისა და სხეა ზომების მოსახმარად სამინისტროს თავისუფალი ფული აღარ ეყო და ამ წლის მაისს უმაღლესად ბძანება გამოიცა, რომ სამინისტროს ნება მიეცეს ოდგ-სეკ.ი ათასი მანეთი ზემოხსენებული ბაღოსნობისა და მეგბოსტნობის გასაერცელებლად დახარჯოს ხოლმე ყოველ წლიურად.

*
**

გზის სამინისტროს განუზრახავს სამასს სხეა-და სხეა რკინის გზების სადგურებზე „გამართოს ბელეები და ხაროები ხორბლისა „და სიმიდის მისაღებად ოთხმოცი მილიონი ფუთის დასატეეი. ვინც კი მიიტანს თავის პირნახული ამისთანა სადგურებზე, იმათ ორ წილს ფულს, როგორც მისი საქონელი ეღირება, იქეე დაუთვლიან და დანარჩენს მესამეს, წილს კი, როცა პირნახული გაიყიდება, მერე მიცემენ. ეს თუ მოხდა, დიდი შეღავათი მეიცემათ ჩვენს მწარმოველებს.

ᲙᲐᲢᲔᲠᲘᲜᲐ

ᲙᲐᲢᲔᲠᲘᲜᲐᲡ მწირი... ცხელს უდაბნოში
ძლიან-და იშავა, მან ცივი წყალი;
დწეკვე სურეელით დაეყრდნო მასზე
და გულს სიცოცხლის დასდგა წამალი.

—

ᲙᲐᲢᲔᲠᲘᲜᲐᲡ მგზავრი. . ბნელსა წყედიადში
აზეირთებულო ზღეას ის მინდობილი,
მთლად დამსხვრეეია ხომალდი კლდეზე,
მაკრამ თითონ კი გადარჩენილა.

—

ᲙᲐᲢᲔᲠᲘᲜᲐᲡ გმირი... თეისი სამშობლო
ᲰᲧᲝ ეურიცხე მტრიდან თაეისუფალი,

და შეღებული მინდორი, მდელო
მათ სისხლით კიდევ არ არის მშრალი.

მაგრამ რა უფრის იმ ნეტარებას,
როცა ვიხილე შენი სხეულები
და როს ციური მუსლიკის მგზავსად
იმედთ მესმა ეგ ნაზი ხმები...

როს შავ თვალების მორცხვი ნათელი
კრთოლეთან ეფეთნა შენ, ჩემი გულო,
— ჰე მაშინ ეგრძენ, თუ რაც ყოფილხარ
დიადო გრძნობავ, შენ... სიყვარულო...

ახალგაზდა ქართველი

მგზავრის შენიშვნები

შუმდეგი *)

ᲞᲝᲠᲢᲐᲞᲜᲘᲡ რკინის გზის სადგური მეტად მოუწყობელი და შემაწუხებელია მოგზაურისთვის. წარმოიდგინეთ, გატალიჩიანებული ხის სამ-თვალიანი იმერული ოდა, სადაც ყველაფერი შიგ მოუთავსებიათ: კანტორაც, ტელეგრაფიც, ბარგის საწყობიც, თვით სადგურის უფროსების ადგილ-სამყოფელიც და ღმერთმა იცის, კიდევ რა. მგზავრების თავშესაფარი დროებით სადღაო, იკითხავს ცნობის მოყვარე მკითხველი?— არსად, გარდა ეიწრო ბალკონისა, რომელიც სადგომის წინ ჩამოფარებული. გაჭირვებული მგზავრი უნდა დაწრიალებდეს ერთი კუთხიდან მეორე კუთხეში და ღმერთს ეხვეწებოდეს, როდის დადგება ბედნიერი საათი, რომ ამ ქმედან თავი დაეხსნიოთო. ეიწრო-განის გზის პაწია მატარებელი ჭიეის სიცივე-დაკრულ გოშაკეთ და ადგილიდან კი არ იძერის. ის თავის პაწია ეგანგებითა სწორეთ საბოგშო რკინის გზას მოგაგონებსთ. წარმოიდგინეთ ორი არშინი სიგძე, არშინ-ნახევარი სიგანე, და არშინი სიმაღლე თავ-ახდილი ყუთი, დადგმული გორგოლაჭებზე. ეს გახლავთ ქეა-გუნდის სატეირთი ეგანი. სამგზაური ეგგონი ამაზე არც უდიდესია და არც უკეთესი, მხოლოდ შიგ დგას ორი ბეძელი სკამი, თითოზე ოთხი კაცი ძლიეს მოთავსდება, თუ სიცხე და წვიმა არ აწუხებს კაცს, ამისთანა სკამზე ჩქარი მოგზაურობა გასართობია და მოგგაგონებს ჩვენებური ზოპარის თვითმატარებელ ხალიჩას, რომელზედაც დასხდებოდენ მგზავრები და ხალიჩა თავისით მიქროდა. ჭიათურის ეიწრო-განის რკინის გზის მატარებელები ახლა ინ ნუ გგონიათ. ესენი წიფის ეგრაბის ხერეტაში გამოდარჯაკებულან და ბეერი მტერეკი რახა-რუბიც გამოუცდიათ. მათი თავპირი, ზურგი და მუცელი ბეერგან არის დაჭრილი, გამტყდარი და ნაბზარი; ოღონ ალაგიც არ დარჩენილან რომ რკინის ფარატინები არ ჭკნნდეთ ზედ დაკერებული ჭრილობის მისამალავად. ამისთანა ჯახრაკ მატარებლებს ანდობენ მგზავრები თავის სიცოცხლეს და ამითი აიხსნება ხშირი ფათერაკები ჭიათურის რკინის გზაზე. ბარე ორი-სამი ნაკეთი ჯიელი ეაკაცები შემხვედენ ამ ჯახრაკ მატარებლებისა და ეგარების წყალობით ფერდებ-მეტლეებ დამტერეულები, იღლიაში გამაჩარილი ჯოხებით მოსიარულენი ეინ არის პასუხის მკებელი, ან მკითხავი?.. ეგანი ეგარს მარტო ჯაჭვით აბია, და რადგან რკინის ბალიშები არა აქეს, როცა დაიძერის მატარებელი, ყოველი თავის ნებაზე ლეკურ ბეეკს თამშობს. იქ?ენ ისინი თავის გუნებაში ძალიან მხიარულთაც ატარებდენ დროს, მაგრამ ზოგი შიგ მჯდომარე მოგზაურებსაც ჰკოხონ. ეს ეგანები და ეს მგზავრები მოგაგონებენ ეირისა და აქლემის ზოაპარს, როცა აქლემს ქედის ჩამოსაალზე ეირი ჰკიდეს ზურგზე; იმასაც მტერობით წრიაპ კლდეზე მორთო ცუნდერუკი და ეირი კლდეზე გადმოაგდო. სწორეთ თან საზარეო და თან საცინელია, როცა პაწია მატარებელი და მასზე გამობმული პაწწკინტელა ეგანები მიწიწრებენ ყეირილის მიხეიულ-მიხეიულ კლდეებ?ნ ზედ ნაპრალის პირად. ცალ მხრით შიში თავზარსა გეცემს, როცა ძირს ყეირილის შხეილს უყურებ და ცაცაბი კლდიდან ზედ დაცქერიხარ. ამ დროს შურდულივით მოგაქანებს მატარებელი და არ იცი, როდის ჩაიჭეხენ ჯურღმულში. მეორე მხრივ, თვით ეგანებში წყრიდ თაგეის ნახირად მოკეტეენ ნებივრ, რომელთაც ერთი მეორის კუდები კბილით უჭარავეთ, ბაწრათ გამწკრივებულან და კუდიდან-კლდეზე მიხტარ. ზოგჯერ ისე ახლოს გიეურბენ ხოლ ნაპრალის პირსა, რომ ძალა-უნებურად ეგანი უნდა დაგეფხუჭა შიშისაგან. ერთხელ, როგორც მოგეხსენებათ, მატარებელი კიდევ გადფრინდა ღრეში და სიცხისაგან გაოსებულმა ყეირილაშ ტანი ინანა, გაგრილდა და ბოლოს მარეეშიაც ჩაყურყუმელდა...

შორაპნიდან ჭიათურამდის სულ ოცდა-თექვსმეტი ეერსია. მატარებელი ინე ჩქარა ვაობს, რომ ერთ ეერსს ერთ მინუტს გაირბენს ამ ანგარიშით ოცდა-თექვსმეტი ეერსი სამ-მეოთხედ საათს უნდ

*) იხილე „ᲙᲕᲐᲚᲘ“ № 32.

გარიბნოს, თუნდ სადგომებზე დასვენების დროს რომ ჩავაგდოთ, საათ-ნახევარზე მეტს აო უნდა მოუნდეს; მაგრამ რის საათ-ნახევარი, რის სამი საათი, ზოგჯერ რეა, ცხრა საათის გამბალეოლბაშიაც ძლიერს მიაწვენენ ხოლმე შორაპნიდან ქიათურაში. ეს ხდება იმის გამო, რომ მატარებლებს ხშირად ძველი ჭრილობები ეწისებათ და გზაზე ავათ ჰხდებიან ხოლმე. იმათ წამლობას და მორჩენას ზოგ სადგურზე სამი ოთხი საათი მოუნდება ხოლმე და ამ დროს გამბალეოლბაში საწყალს მგზავრებს გული უსკდებათ და ტეინის ანთება მოსდით, რომ ეერას გაბზდარან. ნეტავ საკვირველზე მაინც რამე იშოვებოდეს. მთის წყარიანის ქვეყანაში დასალევი წყალიც არ მოიძებნა სადგურზე, არამე თუ რაიმე საქმელი. ამ სახით ქიათურის გზაზე ყოველი მგზავრი ნამდვილი ტანჯული და ჯეარცმული. ის კი არა სადგურზე, მაგალითად რკეას, მატარებლისათვისაც ეერ მოუღლიბენ წყალს და მიუშვებს თითქმის ნახევარი ეერსდან მოაქეთ წყალი, რომ ტენდერი გაავსონ. ამას უნდება სამი-ოთხი საათი. აქ მგზავრებისეის, მათი ეეთილ-მდგომარეობისათვის ეინეა იზრუნებს, როცა რკინის გზის გამგეობა თავის საკუთარი თავისთვისაც ალარ ზრუნავს. წარმოიდგინეთ ასეთი შემთხვევა: ქიათურის სადგურზე მატარებელს ამზადებდენ სამგზავრთა, მაზუტი უნდა ჩაესხათ ცისტერნიდან ფორკუნკის ყუთში. ამას უნდებოდა ოთხი კაკი: ერთი ეედროს აესებდა, მეორე მესამეს ხელში აძლეედა და მესამე მეოთხეს გადაცემდა, რომელიც მატარებელზე იდგა მაზუტის ჩასასხმელად ფორსუნკის ყუთში. ამდენი კაცის ჯაფა ტეილა იკარგებოდა. იმეენი ეერ მოუფიქრებიათ, რომ სიფონი დადგან და ერთი კაცით გაკეთონ ის, რაზედაც ოთხ კაცის ძალა ისარჯებოდა თან ერთი ორად უფრო გვიანაც კეთდება საქმე. ვინც ქიათურაში მოხდება, წარმოიდგინეთ, იმან თითქმის გარეშე ქვეყანასთან მოწყვეტილადაა უნდა იცნოს თავი. აქამდის ქიათურიდან ყერინილამდის არც ფოსტა არის და არც ფეპეშებს იღებენ. თვითონ რკინის გზის წასელა-წამოსელაზე არავითარი რიგი და წესი არ არსებობს. ყოველიე ან სადგურების უფროსების ნებაყოფლობაზეა დამოკიდებული, ან მატარებლის წამყვან-წამომყვანზე. ბოსლეული სადგურზე გაგეჩერეს ოთხ საათზე მეტი. მგზავრებმა შეეკენინთ ერთი ალიაქოთი: ტეეეები ხომ არა ვართო—იძახოდენ, რომ ასე თავისებურად ვეკერავებთო. მატარებლის წამყვანი ამბროს ლეონოს ჭკნაეედა, უდარდელათ გადმოგვიღეარა და ეკითხა ,ჩემი ნება არ არის! მინდა წაგიყვანო, მინდა აქ დაგტოვებთო!..“ ასეთი ამბავი ჩვენს ქეეყანაშია შესაძლო და ნამეტურ ყეირილის ხეობაში, სადაც ღეერთი შორს არის ზეეით ცაში და ქვეეით მთავრობა.

მგზავრს რომ გაუჭირდეს ყეირილის ზეირთებში თუ ჩაიხრჩობს თავს, თვარა სხეა გზა ხსნისა არ არის.

თეითონ რკინის გზა, როგორც ეტყობა, კარგი მაგარი ნაკეთებია, ან კი რატომ არ უნდა იყოს მაგარი ნაკეთები, როცა ლიანდაგი სულ ბუნებით კლდეზე მიდის. ხოლო საჭიროა გზის კიდეებზე რკინის ბოძები ქონდეს გაკეთებული, რომ მატარებელი კლდეზე არ გადაეშვას, ეინეობაა, რკინის ლიანდაგს თუ გადაცდა. ქიათურის ეიზრო-განის რკინის გზას აკლია წყობილობა: ეაკონები, მატარებლები, სადგურები და წყსარიკი. მაისიდან ეს გზა უკვე კაეკასიის რკინის გზის გამეკეობას ჩაუბარებია და დღემდის არავითარი განკარგულება გასაუმჯობესებლად არ მოუხდენია. მერე რა? დღესეე არც ერთი რუსეთის გზა ამდენს შემოსავალს არ აძლეეს მთავრობას. დღეში გადაქეთ ოცდა-ათი-ათასი ფუთი მარგანეეც; თვეში მაშასადამე ცხრაასი-ათასი ფუთი მოუდის. ამ ზომით რომ ეიანკარიშოთ, დღესეე დაარსებულია ათი მილიონი ფუთის გადატანა წელიწადში. მერე იფიქრეთ, ფუთზე ათ კაპეიკს იღებენ; ასე რომ წელიწადში შეიძლება მთელი რკინის გზის ხარჯის შეესება. ასეთი გზა ნუ თუ არა ღირს იმათ, რომ უფრო რიგიანი ეურის გზეა ჰქონდეს. მაგრამ რკინის გზის გამეკეობამ ოღონდ ფული იჯიბოს, თვარა სხეას რას დაეძებს!

მგზავრი

(შემდეგი იქნება)

***

Ra გამახარებს, როდესაც ტანჯვის
ცეცხლი ეგზნება ამ ჩემს არსებას,
თითქმის ყოველს წამს სიკვდილის ენა-
ტრულობ,
ეჩქარობ სიცოცხლის მე განშორებას.

—

Ra გამახარებს, თვით ბუნებიდან
რისხეა ჩემზედ მონიგებული;
თან გარეშემო მტერ-მოყვრებიდან
სიცოცხლე ჩემი ჩაშხამებული.

—

Ra გამახარებს, როს სიხარული
ჯერ კი სიზმრათაც არ მჩენენია

და სულის შეოთვა, ჯავრი, წუხილი
დიდი ხანია შემთვისებია.

—

რა გამახარებს, როს იმედები
უბედო ჩემ თავს განწირებია,
როს ჩემი ფიქრი, ახრი, გრძნობები
ამ მწარე სევდას უმონებია.

ლ. ქ.

დუელი და ᲛᲐᲒᲘᲝᲜᲘᲜᲘᲡ დაცვა

IV

(„მეველეთა“ და „მეგანეთა“ სულიერებიდან)

შემდგი *)

ᲒᲐᲛᲘᲖᲘᲗ ᲓᲠᲝ. კიკობრიობა სწავლა-განათლებით წინ წავიდა. ძველებურს ბრძა რწმენას ფასი დაეკარგა, ადამიანმა ყოველს მოელენას ბუნებაში და კერძოდ თავის ცხოვრებაში კრიტიკის თვალით შეხედა...

ამ მიზეზის გამო სხვა რწმენათა შორის კერძოდ ორდალიასაც დაეკარგა ფასი და მნიშვნელობა (ფიკი, როგორც ერთი მხარე ორდალიისა, შ ეცველილი რელიგიურ წარმოდგენათა შეცელის თანაშმად, ახლაც არსებობს). ადამიანმა დაინახა, რომ ამ გვარად დამნაშავის გასამართლებას ᲭᲣᲛᲐᲠᲘᲢᲔᲑᲐᲗᲐᲜ არაეთარი კავშირი არ ჰქონდა, დაინახა, რომ აქ მხოლოდ კაცის ფიზიკური ძალა იმარჯვებდა და არა სიმართლე, ᲭᲣᲛᲐᲠᲘᲢᲔᲑᲐ,—დაინახა, რომ ᲭᲛᲚᲘ კარგად მოკვეთასა და ᲭᲣᲛᲐᲠᲘᲢᲔᲑᲐᲗᲐ შუა არაეთარი კავშირი და დამოკიდებულება არ იყო...

მაგრამ, მოგეხსენებთან, ძველი ტრადიციები (რწმუნებანი) ადამიანის გონებიდან უცაბ არ ამოიკვეთება. მიუხედავად სწავლა-განვითარებისა ამ ტრადიციების ფესვები გონებაში მაინც რჩება და ამ დარჩენას შესაძრნეი გაელენა აქვს გონების ასეთ თუ ისეთ მსჯელობაზე.

ამის მაგალითს წარმოგვიდგენს ბ-ნ „მეველეს“ მეთოფური „ᲘᲔᲠᲘᲜᲘᲐ“ (№ 123), რომელმაც ეს ჩვენი წერილი გამოიწვია და რომელზედაც გვინდა მიეკაროთ მკითხველის ყურადღება **).

*) იხ. „ᲙᲘᲜᲐᲚᲘ“ № 32.

**) „ᲘᲔᲠᲘᲜᲘᲐ“ შემდეგ № 124-ში დაბეჭდილ მეთოფეს „ᲛᲔᲡᲜᲘᲔᲡᲘᲡ“ ამ სიტყვის შესახებ ᲩᲬᲘᲚ სრულიად არ შეეხებით და ᲧᲣᲠᲐᲦᲒᲔᲑᲘᲗᲐᲓ დᲒᲝᲜᲬᲣᲚᲘ, რაგ�ამ წერილში „ᲛᲔᲡᲜᲘᲔᲡᲘᲡ“ ᲘᲛᲘᲠᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲛᲘᲜᲐᲦᲒᲐ „ᲛᲔᲕᲔᲚᲔᲗᲐᲗᲐ“ ᲜᲘᲗᲮᲘᲡᲐᲗᲕᲘᲡ, ᲘᲚᲘᲠᲘᲨᲘᲡ და ᲐᲜᲔᲡ ᲐᲓᲔᲚᲘᲡ ᲗᲐᲕᲘᲡᲘᲡ კი ᲐᲠᲐᲠᲐ ᲐᲛᲝᲜᲘᲡ. ᲘᲡ ᲐᲓᲐᲛᲘᲐᲜᲘ ᲛᲘᲡᲬᲔᲒᲠᲔᲑᲐᲡ: —ᲨᲔᲓᲠᲝᲜᲘᲡ ᲛᲝᲜᲘᲡᲬᲔᲚᲘ ᲗᲐᲕᲘᲡ ᲣᲛᲝᲠᲩᲝᲜᲘᲡ ᲜᲘᲗᲮᲘᲡᲐᲗᲕᲘᲡ ᲣᲜᲔᲡ ᲘᲛᲘᲠᲝᲜᲘᲡ და ᲭᲣᲛᲐᲠᲘᲢᲔᲑᲐᲡᲐᲗᲕᲘᲡ ᲛᲘᲘᲜᲘᲜᲐᲡ, თუნდაც ის ᲜᲘᲗᲮᲘᲡᲐᲗᲕᲘᲡ ᲡᲠᲣᲚᲘ ᲡᲘᲡᲣᲚᲔᲚᲘᲪ ᲘᲧᲝᲡ...

„ᲠᲝᲛᲔᲚᲘ ᲣᲓᲐᲓᲘᲡᲐ ᲬᲘᲜᲐ ᲠᲣᲡᲝᲗᲘᲡ ᲙᲐᲜᲝᲜᲘᲡᲐ ᲡᲘᲛᲫᲚᲐᲕᲠᲘᲡ „ᲛᲔᲕᲔᲚᲔᲗᲐᲗᲐ“ ᲬᲔᲠᲘᲚᲘ ᲒᲐᲛᲝᲬᲕᲘᲔᲣᲚᲘᲐ ᲐᲮᲚᲐᲜ ᲙᲐᲜᲝᲜᲘᲡ ᲓᲐᲛᲪᲕᲔᲚᲝᲑᲐᲖᲔ. ᲛᲔᲕᲔᲚᲔᲗᲐᲗᲐ ᲛᲘᲡᲐᲛᲐᲠᲗᲘᲗ ᲒᲐᲛᲝᲬᲕᲘᲔᲣᲚᲘᲐ ᲐᲮᲚᲐᲜ ᲙᲐᲜᲝᲜᲘᲡ ᲐᲮᲚᲐᲠᲘ ᲒᲐᲒᲔᲑᲐ ᲐᲠᲘᲡ ᲨᲔᲛᲓᲔᲒᲘ: „ᲛᲔᲡᲜᲘᲔᲡᲘᲡ“ ᲬᲘᲜᲐᲗᲐᲛᲔᲓᲘᲡ ᲛᲘᲡᲐᲛᲐᲠᲗᲘᲗ ᲒᲐᲛᲝᲬᲕᲘᲔᲣᲚᲘᲐ ᲐᲮᲚᲐᲜ ᲙᲐᲜᲝᲜᲘᲡ ᲐᲮᲚᲐᲠᲘ ᲒᲐᲒᲔᲑᲐ ᲐᲠᲘᲡ ᲨᲔᲛᲓᲔᲒᲘ: „ᲛᲔᲡᲜᲘᲔᲡᲘᲡ“ ᲬᲘᲜᲐᲗᲐᲛᲔᲓᲘᲡ ᲛᲘᲡᲐᲛᲐᲠᲗᲘᲗ ᲒᲐᲛᲝᲬᲕᲘᲔᲣᲚᲘᲐ ᲐᲮᲚᲐᲜ ᲙᲐᲜᲝᲜᲘᲡ ᲓᲐᲛᲪᲕᲔᲚᲝᲑᲐᲖᲔ. ᲛᲔᲕᲔᲚᲔᲗᲐᲗᲐ ᲛᲘᲡᲐᲛᲐᲠᲗᲘᲗ ᲒᲐᲛᲝᲬᲕᲘᲔᲣᲚᲘᲐ ᲐᲮᲚᲐᲜ ᲙᲐᲜᲝᲜᲘᲡ ᲐᲮᲚᲐᲠᲘ ᲒᲐᲒᲔᲑᲐ ᲐᲠᲘᲡ ᲨᲔᲛᲓᲔᲒᲘ: „ᲛᲔᲡᲜᲘᲔᲡᲘᲡ“ ᲬᲘᲜᲐᲗᲐᲛᲔᲓᲘᲡ

პროგრესულ ღირსებაზე წარმოდგება ასეთ თუ ისეთ საზოგადოებაში შეთვისებული ფილოსოფია და შეხედულებისაკან. როგორც ჯარის კაცს, ეგრეთვე ძველი დროის პატრიარქს, თანამედროვე სწავლულს, ფილოსოფოსს, უდაბნოს ბერს, ჩვეულებრივს მოქალაქეს, თავადს და აზნაურს ყველას თავისებურად, სხვა-და-სხვა გვარად ესმის თავის პროგრესული ღირსება. ავიღოთ, მაგალითად, ერთი ტიპიური საფუძველი ჯარის კაცის შეხედულებისა პროგრესულს ღირსებაზე. ერთ უპირველესს სიდადელი საგანს მეომარი კაცისას შეადგენს შამგოა, ომში მამაცობაა საჭირო და მეომარიკა ხომ მთელს თავის სიცოცხლეში ამისთვის ემზადება. თავის ამბავკაბის საზოგაოებაში მას ხშირად სულ ომზე და მამაცს მეომრებზე ესმის ლაპარაკი. ამიტომ მისი ხასიათის განვითარება და მისწრაფების გაძლიერება ამ მხრისკენ მიდის. ყველას სურს, რომ ეს უპირველესი და ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი თვისება—მამაცობა მასში იპოვებდეს. მეომარი, ლაჩარი მეომარი კაცისთვის (ჩვენ ვამბობთ, რასაკვირველია, საზოგადოდ) სინონიმია ყოველი მხრით უძღურის კაცისა, „ომმოყვარეს“ არა აქვს უფლება „ადამიანის სახელი ატაროს“. წარმოიდგინეთ, რომ ასეთს კაცს ვინმემ მშიშარა უწოდა, კაცს, რომელიც უპირველეს ნიშნად ადამიანობისა მამაცობას თვლის და რომელიც ამ მისთვის სიიდეალო საკნისკენ მიისწრაფვეს. მას, როგორც ყოველს ადამიანს, თავმოყვარეობის გრძნობა არ აქვებს, რომ ერთხელ შედგენილ აზრს თავის პროგრესულ ღირსებაზე, გამოეთხოვოს, იცოს თავისი თავი ლაჩარად, მშიშარად. ამას გარდა, ის საზოგადოება, რომელშიაც იგი ცხოვრებს, ისეთი ძლიერი მოტივია ამ შემთხვევაში, რომ, თუმცა ის თავის გულში დიდს მამაცობასაც არ გრძნობდეს, იძულებულია საზოგადოებას მაინც მამაცად აჩვენოს თავი. ᲩᲐᲛᲐᲪᲘᲐᲜᲘ სჩვენი, რომ მან სიღარიბე გამოიჩინოს? ხომ დაიღუპა მისი პროგრესული ელვერი, როგორც ადამიანისა? ხომ დაეკარგა მას ფასი და პატივისცემა საზოგადოების თვალში? აი, კითხეთი, რომლებიც წარმოიდგენთ მეომარს ამ შემთხვევაში? განა არ ემეჯობინება ასეთს სიცოცხლეს სიკვდილი სასჯელოანი? რასაკვირველია, ემეჯობინება, მით უფრო, რომ ჯარის კაცს ისეთი ასპარეზი აქვს ცხოვრებაში, საცა მას ყოველთვის თვალწინ უდგას მხოლოდ „სახელოანი“ სიკვდილი... მაშ ენდა დაუშტკიცოს ამ შემთხვევაში თავის შეურაცხყოფაელს, რომ იგი ლაჩარი არ არის. დ.. იწყება ხმლის ტრიალი, დამბაჩების გრიალი...

ეთქეათ, შეურაცყოფილმა გაიმარჯვა, დაჭრა ან მოჰკლა დუელში თავისი მოწინააღმდეგე. დაცულ იქმნა მისი „შეზიალეული ღირსება“? მეომრის წარმოდგენით კი, რადგან საზოგადოების თვალში მან დაამტკიცა, რომ იგი არ არის მშიშარა და ისე არ ეშინია ხმლის და ტყვიისა, როგორც მის მოწინააღმდეგეს ეკვნა. ჩვენის აზრით—არა, რადგან მას არც დუელამდის ჰქონია რაიმე ადამიანური ღირსება და არც შემდეგ შეუძენია. მართლა და რა ღირსება უნდა ჰქონდეს ისეთს კაცს, რომელსაც მხოლოდ თავისი ეიწრო თავმოყვარეობის მეტი ქეეყანაზე არა რწმამს რა და მარტო თავისი პროგრესული მე გაუზღია სათაყვანოდ? იგი მზად არის გაწყვეტოს ყველი, ეინც იმ აზრის არ არის მასზე, როგორი აზრიც თვითონ მას შეუდგენია თავის თავის შესახებ. ეს არის ნაშთი ძველის მტარვალობისა, თავ გასულის ბატონობისა. ჩვენ ვიცით, მაგალითად, რომ სპარსეთის მეფემ კსერქსმა ზღვას ჯაჭვები დაადა და წყვიტებით სცემა, რადგან ქარიშხალმა გაბნეულ და მის მიერ გაკეთებული ხომალდების ნიღი დაამსხვრია. ცემის დროს ზღვა ხმას არ იღებდა, ქარიშხალი დადუმებული იყო, მეორეხელ გაკეთებული ნიღი აღარ დამსხვრეულა ზღვის ღელვისაგან... კსერკსი დამშვიდდა, იგრძნო, რომ მისი ძალიერება უსულო ბუნებასაც კი რწმამს და ეშინია მისი. დარწმუნდა, რომ ყველაფერი მისი მორჩილია და ის არის მხოლოდ ერთად ერთი ბატონი ქეეყანასა ზედა...

ღეთის მადლით სისასტიკე-მტარვალობა ჩვენს წინაპრებსაც არ აკლდათ. ეს სისასტიკე ნამტერნაედ შინაურს ცხოვრებაში გამოიხატებოდა, როგორც შედეგი პატრიარქალურ შეხედულებისა. მამა იყო ბატონი ოჯახისა, არც ერთ წევრს ოჯახისას არ შეეძლო მის უნებურად რაიმე მოექმედა და ან ეთქვა რაიმე ისეთი, რაც მას არ მოეწონებოდა. „თუ შვილი მამას ან დედას ან ეშორჩილებოდა,—ეკითხულობთ ზემოთ ნაჩენებ წიგნში,—და საკმაოდ პატივ' არ ცემდა მათ, მას მიიყვანდენ ადგილობრივ მღდელთან, რომელიც მის ყოფა-ქცევას დაძრახავდა და აუხსნიდა მათ მოვალეობას შშობლების მიმართ, დაავალებდა, რომ შემდეგში ყოფილიყო მათი პატივისმცემელი. თუ, მიუხედავად ასეთი დარიგებისა, იგი თავის ყოფა-ქცევას მაინც არ დაიშლიდა, საკმარისი იყო, მამას ხელ-ახლა ეჩიენა, რომ ხალხი შეკრებილიყო და ქვით ჩაქოლა მამას წინააღმდეგი შვილი. ასეთი სასტიკი სასჯელის შესახებ ეახტანგი დასძენს, რომ ის შვილები, რომლებიც დედ-მამას არ ემორჩილებიან ან პატივს არ ცემენ ღირსნი არიან სასჯელისა, როგორც ამ ქეეყნად, ისე საიქოსაო *).

*) Voyage გაშმსა, გვ. 317.

ასეთია ძლიერება ტრადიციისა (რწმუნებისა). პირადი მეა-ბატონობა იმდენად ძლიერდება ადამიანში, რომ მამასაც კი გულ-გრილად აყურებინებს თავის ღვიძლ-შვილის სიკვდილზე, როცა ეს შვილი მისი აზრების და სურვილის წინააღმდეგია. შვილი კვდება და მამა ცმაყოფილდება, მისი შებღალული ღირსება იცვება...

ბ-ნ „მეველეს“ რომ დაუჯეროთ, ასეთი დაკმაყოფილება ზნეობრივია და მასთან კანონიერიცა. ჩვენის აზრით, არც ერთია და არც მეორე. ერთი რომ, ზნეობრივი არ არის, რადგან ზნეობა ადამიანის შინაგან ბუნების მხარეს შეადგენს და არა გარეგან ფიცის მსგავს რასმეს, რომელზედაც ყოველი პიროვნების შესახებ სიტყვა თითქოს შაი ლაქით იწერებოდეს, და საკმარისი იყოს სელის ღრუბლის მოსმა, რომ ფიცარი ისევ წმინდა და სპეტაკი დარჩეს, მეორე, რომ კანონიერი არ არის, რადგან სიმართლეს და ქეშმარიტების წინააღმდეგია.

ამ სახით, ჩვენ უარს ეყოფთ ამ აზრს, რომ ეითომ ღუელის საშუალებით „შებღალული ღირსების“ დაცვა და აღდგენა შეიძლებოდეს. ზემოთ უკვე დაეინახეთ, რომ ღუელს თავიდან ასეთი მიზანი სრულებით არ ჰქონია. აქედ მოვიყვანთ ამის შესახებ აზრს ქიუელ სიმონისას, რომელიც „მეველეზე“ ეოტათი უკეთესი მორალისტია:

„თუის სიტყვასელის განწირვა—ამბობს ის—უმეზესზოდ ან მსოფლიოდ იმის დასაზტკიცებლად, რომ ან მეშინაოდ, სწორედ ცუდი საქმეججელია. საზოგადოების აზრის და მოდის იმდენი ძალეუფლობა მოიჭიდნა კაცის გონებაში, რომ ადამიანი უმრავლეს საბამს ვერ მოეთმინებიდა სურვილი მათი უმეზესობის და მასთან შეჯერების გამოაცდაცვეკებისა. დუელი, რომელიც შეიფერს ოთხ თვისებას ქვეყნიერობისა და თავის მოკვლისას, მსოფლიოდ. ასეთს ბავშურ მედიდურობაშეა დაფუძნებული და ინ ეზეს ეკუბაბის მოწონებაზე, რომელსაც მამაცობა ინკეკის ხოლმე ჩვენში. ასე გამოდის,, რომ, ბეჯრ ადამიანთა აზრით, დამნაშავე ალარ ჰრის დამნაშავე, თუ მეს იმალენი გულ-გრილობა შესწევეს, რომ თვალის დაუსამსებელად შეაჭრდეს დამაჩის ფულის. როდეს ნამდვილი დამნაშავე ზნეობის წინააღმდეგ ფულში სისხლს ადგენენეს თავის მოწინააღმდეგეს, ს

ᲙᲠᲘᲢᲘᲙᲐ

„მოამბის პუბლიკაცია“

(№ 5 და 6)

ᲒᲠᲗᲐ ᲡᲐᲨᲘᲜᲔᲚᲘ ᲡᲔᲠᲘ ᲛᲫᲘᲠᲘᲕᲐᲠᲔᲑᲘ ᲩᲕᲔᲜᲘ ᲛᲬᲔᲠᲚᲝᲑᲐᲨᲘ. ᲔᲘᲜᲪᲐ ᲙᲘ ᲥᲐᲠᲗᲣᲚᲘ ᲔᲠᲘᲡ ᲬᲐᲛᲐᲛᲐᲣᲙᲣᲛᲝ ᲢᲠᲘᲐᲚᲘᲡᲐ ᲒᲐᲕᲐᲠᲯᲘᲨᲔᲑᲣᲚᲘᲐ ᲓᲐ ᲛᲘᲡ ᲜᲐᲬᲘᲠᲘᲡᲐᲪ ᲓᲦᲘᲡ ᲡᲘᲜᲐᲗᲚᲔ ᲣᲜᲐᲮᲐᲕᲡ, ᲗᲐᲕᲘᲡᲘ ᲗᲐᲕᲘ ᲨᲔᲣᲛᲪᲓᲐᲠᲐᲓ, ᲡᲘᲞᲣᲯᲐᲙᲐᲓ ᲬᲐᲠᲓᲝᲣᲓᲔᲓᲘᲡᲐ. ᲐᲥᲐᲛ ᲓᲐ ᲩᲕᲔᲜᲘ ᲒᲝᲠᲜᲘᲡ ᲜᲐᲬᲐᲠᲛᲝᲔᲑᲘᲡ ᲘᲪᲔᲓᲕᲔᲑᲐᲨᲘ, ᲡᲐᲖᲝᲒᲐᲓᲝᲑᲐᲛ ᲣᲗᲝᲣᲗ ᲑᲣᲛᲑᲣᲠᲐᲖᲑᲐᲨᲘ, ᲒᲕᲘᲗᲮᲣᲚᲔᲑᲐᲓ ᲣᲜᲓᲐ ᲛᲘᲒᲘᲛᲘᲜᲝ.

№ 16). ᲡᲐᲛᲐᲠᲘᲡᲘᲐ ᲘᲧᲝ ᲔᲡ, ᲠᲝᲛ ᲑᲐ-ᲜᲐ ᲜᲚᲘ ᲒᲐᲛᲝᲒᲐᲠᲓᲜᲘᲚᲘᲧᲝ ᲓᲐ ᲘᲛᲐᲕᲔ ᲟᲣᲠᲜᲐᲚᲘᲡ ᲤᲣᲤᲣᲚᲔᲑᲖᲔ (№ 5) ᲧᲘᲠᲘᲚᲘ ᲛᲝᲛᲘᲗᲮᲝᲗ: ᲒᲐᲒᲔᲚᲐᲜᲫᲓᲔᲡ, ᲒᲐᲒᲔᲗᲘᲠᲔᲑᲘᲡ, ᲗᲐᲕᲘ ᲛᲝᲒᲙᲕᲠᲗᲡᲝ (122 ᲒᲒ.). ᲐᲕᲢᲝᲠᲘ ᲘᲗᲕᲚᲘᲡ ᲙᲘ ᲐᲠ ᲓᲐᲒᲠᲔᲓᲔᲡ, ᲗᲣ ᲠᲐᲡ ᲬᲔᲠᲡ, ᲠᲐ ᲡᲐᲒᲐᲜᲡ ᲐᲠᲙᲕᲔᲡ, ᲠᲐ ᲜᲐᲠᲐᲠᲐᲓ ᲡᲯᲠ: ᲝᲠᲝᲜᲓᲔ ᲛᲝᲬᲘᲜᲐᲐᲦᲛᲓᲔᲒᲔᲡ ᲞᲐᲡᲣᲮᲘ ᲙᲘ ᲒᲐᲪᲔᲡ ᲓᲐ ᲠᲐ ᲞᲐᲡᲣᲮᲘᲡᲘ ᲘᲫᲔᲑᲔᲡ, ᲡᲣᲚ ᲔᲠᲗᲐ. ᲛᲘᲡᲘ ᲛᲘᲖᲜᲐᲜᲐ ᲡᲐᲖᲝᲒᲐᲓᲝᲑᲐᲡ ᲓᲐᲬᲛᲔᲜᲓᲘᲚᲐᲓ ᲔᲩᲕᲔᲜᲝᲡ, ᲣᲧᲐᲜᲐᲡᲙᲜᲔᲚᲘ ᲡᲘᲢᲧᲕᲐ ᲨᲔᲜᲐᲠᲩᲠᲣᲜᲝᲡ ᲓᲐ ᲮᲛᲐ-ᲛᲐᲚᲐ ᲓᲐᲘᲫᲐᲮᲝᲡ: ᲐᲘ, ᲠᲐ ᲑᲣᲛᲑᲣᲠᲐᲖᲑᲐᲜ ᲔᲠᲗᲐᲜ, ᲠᲐᲡᲐᲪ ᲞᲘᲠᲕᲔᲚᲐᲓ ᲔᲢᲧᲕᲘᲗ, ᲘᲡ ᲛᲢᲙᲪᲔᲑᲐ ᲓᲐ ᲨᲔᲣᲠᲣᲧᲕᲔᲓᲔᲡ ᲐᲝ. ᲔᲠᲗ ᲘᲪᲘᲡ, ᲨᲔᲫᲚᲝᲗ ᲜᲚᲘ ᲩᲣᲛᲐᲠᲘᲢᲔᲑᲘᲡ ᲦᲠᲓᲔᲑᲘᲡ ᲓᲐ

ᲡᲐᲓᲐᲪ ᲮᲔᲓᲐᲕᲓᲘᲗ ᲚᲔᲨᲘᲡᲐ, ᲘᲥ ᲘᲡᲠᲐᲤᲘᲐᲚ ᲙᲝᲠᲜᲘᲡᲐ.

ᲡᲝ. ᲘᲡ ᲗᲮᲝᲣᲚᲝᲑᲡ ᲛᲙᲝᲗᲔᲚᲘᲡᲐᲒᲐᲜ ᲗᲐᲕᲘᲡᲐᲜᲘ-ᲪᲔᲛᲐᲡ, ᲒᲣᲜᲓᲠᲣᲙᲘᲡ ᲙᲘᲗᲔᲡᲐ, ᲥᲘᲗᲔ-ᲓᲔᲓᲘᲡᲐ; ᲒᲠᲜᲓ ᲗᲣ ᲐᲠᲐ, ᲩᲘᲗᲘ ᲜᲘᲭᲘᲗ ᲒᲐᲛᲪᲓᲝᲗ ᲓᲐ ᲓᲐᲢᲙᲑᲘᲗᲘᲗ. ᲘᲐᲜ, ᲛᲘᲡᲘ ᲑᲠᲐᲚᲘ ᲔᲠᲗᲘ ᲒᲐᲑᲔᲓᲔᲡ ᲓᲐ ᲔᲩᲔᲡ ᲑᲔᲢᲬᲐᲠᲡ ᲛᲘᲡ ᲑᲣᲛᲑᲣᲠᲐᲖᲑᲐᲨᲘ. ᲔᲡ ᲛᲐᲨᲘᲜᲔᲒᲘ ᲔᲠᲗᲘ ᲐᲚᲘᲐᲥᲝᲗᲡ ᲐᲢᲣᲡ: ᲠᲝᲓᲘᲡ ᲛᲙᲐᲓᲠᲔ, ᲔᲠᲗ ᲒᲒᲠᲝᲜᲐᲠ, ᲗᲣ ᲘᲪᲘᲡ. ᲛᲘᲡᲘ ᲛᲘᲮᲔᲓᲕᲘᲗ ᲚᲝᲒᲘᲙᲘᲗ

ლები არიანო. ამის წინაღმდეგ ბევრი გამოილაშქრა: ჩვენთვის საკმარია როგორც რიგიანი მეურნენი, ისე რიგიანი მოხელენი, მასწავლებლენი, ინჟინრები, სამხედრო პირები და სხ., სამართლიანად ამბობდენ მეორენი. მეოთხედ ამათ ერთი რამ აქვთ საერთო: მეურნეობის გარეთორება დამოკიდებულია სამეურნეო სწავლა-ცოდნის გავრცელებისაკენ აღიარებდენ ორივენი. ამით საშუალებაც ნაპოვნი შეიქნა; დაარსდა სამეურნეო სკოლები, სადგურები და სხ. და საქმეც გაიჩალხებეთ. ჩვენდა სასამეურნოთ გეველირსა ქართული ტურალი, დაიბადა „ᲗᲐᲛᲘᲗ, რომლის პირველი ნომერში რედაქციამ თავისი „profession de foi“ გამოაცხადა და სამეურნეო კითხვასაც ერაკელი ადგილი დაუთმო. აქაც ეს კითხვა ძველებურად გადაიჭრა („შინაური ქრონიკა“); ახალი არა თქმულა რა. იგივე ᲐᲮᲠᲘ გამოითქვა იმავე ᲙᲣᲠᲜᲐᲚᲘᲡ მესამე ნომერში ბ-ნ კაკასიძის მიერ. ამან შემთხვევა მოგვცა ამ დაუსრულებელი კითხვის შესახებ ჩვენი შეხედულობა გამოგვეთქვა. („ᲙᲔᲓᲚᲘ № 24). ჩვენ ეამბობდით: თანმედროვე ცხოვრებაში, სადაც ყოველივე ფულით იზომება, მხოლოდ შრომის ის დარგი ეითარდება, რომელის ნაყოფი თავისკენ ფულს იზიდავს, ანუ ბაზარს პოულობს. რა ჩენებული აგრონომიც უნდა იყოთ, თუ კი თქვენ ნაწარმოებს შესაფერი ბაზარი არ დაურეგნა, იძულებული იქნებით ამ ხელობას თავი დაანებოთ და სხვა ასპარეზი ეძიოთ *). ხოლო საქონელს ბაზარი უნდება მაშინ, როცა ერის ნაწილთა შორის გაყოფილია შრომა და თვითოეული ნაწილი სხვა-და სხვა საქონელს ამზადებს. ამ შემთხვევაში მწარმოებლებმა უნდა გაცვალონ ერთმანეთ შორის საჭირო საქონელი, უამისოდ ცხოვრება არ შეუძლიათ. ამ გაცვლის ინარიცი დღეს ფულია და თვით გაცვლის პროცესს უწოდებენ ეაჭრობას, რაიცა ხდება ბაზარზე, მაგალითად ბაზარზე გამოდიან ერთი მხრით გლეხი—მეურნე, მეორე მხრით—მეწაღე. უკანასკნელი ყიდულობს პირველისაგან პურს, ღვინოს და სხ. აქედან აღებული ფულით მეურნე მიდის და ყიდულობს წაღას, ტანისამოსს და სხ. ესენი, ორივე ეაჭარია, ანუ აღებ-მიმცემია, ამ გვარად, აღებ-მიცემობაში შედის შრომის ყველი დარგი, რომელის ნაყოფი კი ყიდეა-გაყიდვას ექვემდებარება. თანამედროვე ხანა იმით განირჩევა ყველა გაველილ ხანისაგან, რომ დღეს ყოველივე ნაწარმოები ბაზარზე* უნდა გამოვიდეს, ფულად უნდა იქცეს. ეს ხანა აღებ-მიცემობის ხანაა. რამ გამოიწვია ეს? ეერთის ყველა ხალხი ამ რამდენიმე საუკუნის წინ მარტო მეურნეობას მიდევდა. ინგლისში პირველად მოსდა შრომის განაწილება, წარმოებამ ფეხი აიდგა და განეთარდა. მაშინ საფრანგეთი თავის თავს სამეურნეო ქვეყნად აღიარებდა. ამან მოიწვია სკოლა ფიზიოკრატთა, (საუკეთესო წარმომადგენელი არის კანსა XVIII საუკ.), რომელნიც ამტკიცებდენ, მხოლოდ მეურნეობის ნაწარმოებს აქვს ღირებულება და მაშასადამე ქვეყნის სიმდიდრეც მეურნეობაა. მაკრამ წინაღმდეგ ამისა საფრანგეთიც ინგლისის მიერ გაკაილულ გზას ეაყვა, მეურნეობის ქვეყანა მრეწველობის ქვეყნად გადაიქცა. ახლა გერმანიაზე მიდგა ჯერი. ამ ორმოცი წლის წინად ფრანგები და ინგლისელები საბრძოლად დასცინოდენ გერმანიას, გერმანელის ეაჭრობა ვის გაუგონია, იმან მიწა უნდა იმეშოს და ფილოსოფოსის გაერთოსო. გერმანელსაც ასე სჯერიდა: ჩვენ მეურნენი ვართ, ინგლისს პურს ეაგზავნით და მის ოქრო-ვერცხლს ჩვენ წამოვიღებთო. სანამ გერმანია ასე ფიქრობდა, მანამდის წელში გატეხილი იყო, როგორც ეკონომიურად, ისე პოლიტიკურად. ისტორიამ კი მაინც თავისი გაიტანა. გერმანიაც შეუმჩნეველად ჩადგა მაწინავეგ ერთი ფერხულში; მეურნეობის ქვეყანა მრეწველობის ქვეყანად გადაიქცა. დაეკა ამითი მეურნეობა? სრულებითაც არა. დღეს სამეურნეო ნაწარმოები გაცვლების მეტი მოდის, ეინეგ წინად. სამეურნეო ტეხნიკა და ცოდნა აღორძინებულია. ამ ნიადაგ ხალხის ნიეთიერი განეთარება ექვემდებარება ამ კანონს: ხანა მეურნეობისა, ხანა წარმოებისა. პირველში არ ჩანს წარმოება, დაეკმეყოფა მეურნეობა, მეორეში ცხოვრების დედა-ძარღეს წარმოება შეადგენს, აყალეებულია მეურნეობაც. ცხადია, „მეურნეობის განეთითრება წარმოების განეთითრებისგან ეოფილა დამოკიდებული. რატომ? იმიტომ რომ „სამეურნეო ნაწარმოებს დიდი ბაზარი ეძლეეა მხოლოდ მაშინ, როცა ერთი ორად იყოფა: ერთი ნაწილი მიდევს მეურნეობას და რჩება სოფელად, მეორე ნაწილი ხელს ჰკიდებს ეაჭრობას, მრეწველობას და სხ. და ბინადდება ქალაქში *) (რასაკვირველია, სამრეწველო ცენტრი სოფელშიაც შეიძლება იყოს, და სხ.).

ამ სახით, ჩვენს მწერლობაში ორი ᲐᲮᲠᲘ გ-

*) ამის მაგალითი ჩვენში ეოველდ ᲓᲦᲔ სდება. ერთმა ᲞᲔᲢᲠᲝᲜᲘᲡ ᲙᲣᲠᲘᲡ დასწყვეტეოდის რომ სამ ᲬᲚᲘᲡ ᲬᲘᲜᲐᲡ რა, ᲞᲐᲜᲯᲘᲗ შეკიდა ᲗᲔᲥᲜᲘᲙᲣᲚᲘ ᲙᲐᲛᲞᲐᲜᲘᲘᲡ ᲬᲧᲠᲘᲡ.

*) ib.

მოითქვა. თანახმად პირველისა მეურნეობის განვითარება დამოკიდებულია სამეურნეო წესიერ-ცოდნის გიერკეულებისაგან, თანახმად მეორისა—წარმოების განვითარებისაგან. ეს იმს კი არ ნიშნავს, რომ პირველი აზრის მომხრენი უარს ყოფდენ წარმოებას და მეორესა—მეურნეობას და სამეურნეო განათლებას. განსხვავება იმაშია, რომ პირველნი პირველ ხარისხოვან კითხვას მეორე ხარისხოვნად თვლიან და მით, საფარაგეთის ქრონოლოგიით, მეთერამეტე საუკუნეში დგანან, ფეზიოკრატ კესნის თანამოაზრენი არიან. ხოლო მეორენი წინ აყენებენ იმს, რაც უნდა იდეას და ნამდვილად დეას. ესენი არაფერს არ იგონებენენ, ამბობენ მხოლოდ იმს, რაც უკვე არსებობს ცხოვრებაში და მით თანამედროვე ევროპიელ ცხოვრებას და მეცნიერებას ყველგან უდგანან. ერთი სიტყვით, პირველნი ხარებს ურემში უკან ბოლოზე უბამენ და ისე ერეკებიან, მეორენი—ურმის წინ, თავის ადგილას.

„ბოიამის“ პირველ ნომერში დაბეჭდილია წერილი:

„ბოიამის“ პროგრამის გამო“, რომელშიაც კეთილშობილ: „ჩვენის აზრით ქართველ კერ დარჩება და არც უნდა დაჩეს მხოლოდ სოფლად და მიწის მომეშედად... სხვა-და-სხვა ერთა შორის სრულიად ბრძოლაა გაბრძოლილი ეკონომიურს ნადგეზე... ეს გამარჯვება ისაა, ვინც უფრო ბლომად და უკეთეს ნაწილობას გამოიტანს ქეკონიერების ბაზაზე... უნდა კეტდოთ შეკიარდეთ აწინდელი სწავლა-ცოდნით და კერ შეიარდეთ-ენი შეკუდეთ შრომს, რომლის წესლითაა მხოლოდ ეკეეშენა ადგილი აწინდელი ბრძოლის ველზე, ესე იგი ეკონომიური ურთიერთობის სარბიელზე. ჩვენის ბედის, ჩვენის მომავლის

-ადგილ დამყარებულია მხოლოდ ქართველის ერის ამ ნაწილზე, რომელიც ამ სარბიელზე გამოიჩენს თავს“...

აი, ეს არის ლოტად, თუ ბეერად სამართლიანი შეხედულობა ახლანდელ ცხოვრებაზე. ჩვენ ეს გამოიწერეთ და დაეუპირდაპირეთ იმ აზრს, რომელიც გამოთქმულია იმავე ნომერში მოთავსებულ „შინაურ ქრონიკაში“, იმავე კითხვის შესახებ. („ეკალი № 16). როგორც მაშინ ეთქვით და ახლაც ეამბობთ, ეს ორი სხვა-და-სხვა შეხედულებაა. ბ-ნი ნ—ლი გვიმტკიცებს, ვერ გაგვია, თორემ ეგ ერთი და იგიეეთო. მაშ განეიხილოდ ხელმორეულ. ჯერ გვეგოთო, რას შეიცავს ზემოთ მოყვანილი პროგრამა, ანუ თვალთა-ხედვის ისარი რედაქტორისა?

რას ნიშნავს „ეკონომიური ურთიერთობის სარბიელი?“ ამის მაგიერად ჩვენ ეიხმარეთ იდეა-მიცემობა, რადგანაც ასე გიგიგეთ. ბ-ნი ნ—ლი გარიხსებულია და რედაქციის აზრის გადმახნიჯვებას გეიკიენებს. მისი აზრით „ბ-ნ პეტრიძეს არ გასხენებია, ეკონომიური ურთიერთობა უფრო ერეკეთ -შემეცენაა, ეინემ იდეა-მიცემობა, რომ ეკონომიური ურთიერთობა შეიცავს მიწად-მოქმედებას, მოწეველობას, ხელოსნობას, ვაჭრობას და სხეა-და-სხეა და არა მარტო „იდეა-მიცემობას“ („სალიტერატურო შენიშვნები“). მერე ეუმბარატია ეს? ნუ თუ მარილა აწინდელი ეკონომიური ურთიერთობა იდეა-მიცემობას არ მოასწავებს? ბ-ნი ნ—ლი რომ თანამედროვე ცხოვრებას დაკეირდებოდეს, თავის გარეშემო მიიხედ-მოიხედავდეს, ადვილად შეამჩნეეს, რომ დღეს შრომის არც ერთი დარგი არ რჩება იდეა-მიცემობის გარეშე. ყოველიეე ნაწარმოები ბაზარზე გამოდის გასაყიდად. მეურნე, მექანრნე, ხელოსანი ვერ იცხოვრებენ ისე, რომ თავისი ნაშრომი არ გაყიდონ და სხვისი არ იყიდონ. იდეა-მიცემობა ნიშნავს ყიდეა-გაყიდეას. თუ კი ყველა ყიდის და ყიდულობს, ცხადია, ყველი იდეა-მიმცემი ყოფილა. დედა ძარღეი აწინდელი ეითარებისა ამაში მარხია, როგორც ზეეით მოეიხსენიეთ, ამით განირჩეე დღეეანდელი ხანა ყველა გაელილ ხანისაგან. ბ-ნი ნ—ლი კი მაინც თავისას ვაიძახის: ეკონომიური ურთი-ურთობა იდეა-მიცემობას არ მოასწეებსო. თუ ეტტარი წარსულ ცხოვრების შესახებ ლაპარაკობს, მართალია, საშუალო საუკუნეობაში იდეა-მიცემობა არ იყო. მაგრამ ამით ის ლოღიკურ შეცთომებში ჩავარდნილა. ბ-ნ ნ—ლი გეეუბნება „ეკონომიურ ურთიერთობის სარბიელზე უნდა გამოეიდეთო“, მაშინ, რადესაც ამ სარბიელზე გამოსული ეართ მას აქეთ, რაც ქართველობა არსებობს. რომელი ხალხი არ ყოფილა და არ არის ნიეთიერ ურთიერთობის სარბიელზე გამოსული? იმათ, რომელნიც ნადირობით, მწყემსობით თუ ხენა-თესვეთ ირჩენენ თავს, ნიეთიერი ურთიერთობა არ აქეთ ერთმანეთ-შორის? ამ გეკრად, ბ-ნი ნ—ლს არ ცოდნია ერთი მხრით ის, რომ დღეეანდელი მეურნე იდეა-მიმცემია და მიწად-მოქმედებაც იდეა-მიცემობაში შედის *), მეორე მხრით დაეწყებია, რომ ჩვენ დიდი ხანია გამოსული ეართ ეკონომიურ ურთიერთობის სარბიელზე და მხოლოდ ახლა გეიქადგებს: არიკა, ჩქარა გამოეიდეთ ამ სარბიელზეო.

*) ევროპიელ მწერლობაში ეს აზრი ამ სიტყვის დასხეწეასაც გიიგეკა (მაგ. სენ-სიმონი, ს. ბლანკი და სხ.), ბ-ნ ნ—ლისდამა კი ეკრეკ არ მიეწეოდა!

ავტორი „მოამბის პროგრამის გამო“ ნათლად გვეუბნება, იგი ეკონომიური ურთიერთობის სარბიელი რომელიც მას აქვს მხედველობაში, აწინდელი ბრძოლის ველია და არა წარსულისა. ხოლო ამ ველზე ყველა მებრძოლი ალებ-მიმცემია. ალებ-მიმცემობა გამოიწვია შრომის განაწილებამ, წარმოების აღორძინებამ. აშკარაა, ალებ-მიცემობა, ანუ ეკონომიური ურთიერთობა სრულიად დამყარებული ყოფილა წარმოებაზე. გამოაცალეთ ეს უკანასკნელი და ყველა ზედ ამაბრეული ეკონომიური და პოლიტიკური წყობილება დაირღვევა. ამისათვის, როცა წერილში „მოამბის პროგრამის გამო“ ეკითხულობთ, ჩვენი ბედი დაფუძნებულია მხოლოდ ერის ინ ნაწილზე, რომელიც თავს გამორჩენს ეკონომიურ ურთიერთობის სარბიელზე, ანუ ალებ-მიცემობაშია, ჩვენ აქ უნდა ეიგულისხმოთ წარმოება, ეინაიდან დედა-ბოძი ეკონომიური ურთიერთობისა წარმოებაა. თუ კი ასე არ ესმის თვით ავტორს, არ ცოდნია, როგორც ბ-ნ — ლს, ნიეთიერი განეითარების ანბანი. მაგრამ ამ უეიცობას თავზე ძალად ვერ მოვახვევთ, რადგანაც ეს თავისი შეხედულება არ გაფრკვეეია და არ აუხსნია, მე ასე მესმის და არა ისეთ.

ეიმეორად, ავტორი „მოამბის პროგრამის გამო“ აღიარებს, რომ პროგრესიული მოეელნა, ცხოვრების წინ წამწეეი ალებ-მიცემობაა. აქ მეურნეობას იმდენი ალაგი უჭირავს, რამდენად ის ალებ მიცემობის კალაპოტში ჩადგა. ე. ი. მეურნე მეიდველი და გამყიდველია. ასეთი განეითარება კი დამოკიდებულია შრომის განაწილებაზე, რაიცა ხდება წარმოების წყალობით.

ახლა ენახოთ, როგორ არის ეს აზრი გატარებული „შინაური ქრონიკაში“. აქ გვიწერენ:

„სადგეოესი სანოდს ჩვენის სიზოგადოებისა კარგად სნნა, რომ ასეთი სწეველ-ცოდნეც არის საჭირო, რომელმაც სეფიდან ადგილ-მამეული არ გაგეგაშეებინოს (?!!), რომელმაც ორი და ს

ფაქტს შავი-ქვის წარმოებისაა. ეს არის და ეს *).

ამ სახით წერილში „მოამბის პროგრამის გამო“ გამოთქმული ის ფიდა-ბზრი, რომ ცხოელების გაშმაგნილებელი განშაკითარებელი ძალა აღებ-მიცემობაა და „ჩვენი იმედიც დამყარებული მხოლოდ ქართველის ერის იმ ნაწილზე, რომელიც ამ სარბიელზე ვამოიჩენს თავს“. ეტარის „შინაური ქრონიკებისს“ ეს სარეფორმიანი პრინციპი კუთხეში მიუდგია და ძველი სიმღერისთვის მიეშართავს: გაარკვევთ სამეფოვო სწავლა-ცოდნა და კეთილ-ღუთობას ვიმაკიდრეებთო. ხოლო რამდენად სამეფოვნო სწავლას ადგილ-მამულის შერავა და კეთილ-ღუთობის დამკვიდრება შეეძლია, ცხადად გვეუბნება ბ-ნი ეგ. იოსელიანი ყურნალის იმავე ნომერშა („მეურნე და მეურნეობა“). აგ ძალეულები ეართ განეიმეოროთ ის, რასაც მაშინ ეწერდით და რაც ბ-ნ --ლს განგებ არ გაუგია.

„დასაფუთა ეგრთაბ მეურნე, ჰმობას ბ-ნი იოსელიანი, ,ეროველ მეურნესთან შეადარებთ ეგრეთ ეფრთ ეანსალეულია, ეხსოსნეეე ნუ დაეეეწეეთ, რომ ეეგრთაეეულ მეურნეს ეფრთ რაგანცხ ეჭეს მაწეუთბალი თავისი მბმეული, ვიდრე ქართველ მეურნეს... ერთის სიტეეგთ დასაფეეთ ეეგრთბის მეურნეს სეეთ ჭეს და, თუ ეთ ჭეს, შეეეედთ ეგეედგდ და თავგ მოიბოეოს ეოეეედეე ის, რასიც ეი შეეედთ ეკეეეეგთბეეოს მასი მბრთბ. თუმეგ ეს სეეე, მაგრთ ეინც ეი დასაფეეთ მეურნეთბს თეეგ-ეეეეეს ჭეეეეეს, შენიშნეედ, რომ ეჭეეერი ეგეეეი მეურნე თინდთინ ეეფრთ ღრთბეეეეს, ეგეეი ეკრგეეეი და ითეეეეეეეი სეეეს თავი დაანებთბს მიწეს და ეკადეიდეს ქართნინთბ შეეთ.“ (95).

*) მეკრონეგეს მოსსეეეეეული ეჭეს სამეურნეო ეკრეეტი. ბ-ნი ნ-ლი ეგთსეეეეკეურეს, რატომ ერ ეისეეეეთთო. ეეთოთ დ ეთო, ეს კრეეტი სამეურნეო, თუ სამრეეეედ? ნაეეეეკეიდ ეეეეთ ეთოეეეთისეეს, ეს ერთეეეეი. კრეეტის ეჭეეეს ხთ სამეურნეო ნაერთბეეეეი უნდა ეკეეეთ და ეკეეი ეკადთბეეთ, თუ ეი ეს ეაბრთ ერ ეეეეეს, ხეადან შეეედთ ეკეეს ეკადეეეს. ეჭ ეთბთ ეეთთ თან ამ მიზეეთბეეეეი. რას ეეეთბ ეეეეეეე

შეკეთია: მაშ სწავლა-ცოდნას (ე. ი. ტეხნიკას, მეცნიერებას და სხ.) უარს ჰყოფთო. ასეთია ბ-ნ ნ—ლის მსჯელობა! ასეთია მისი „ბურნუბრიები აელა-დიდებაᲗ! (ამ სიტყვის უკანეკნ ეუბრუნებთ მას).

დასკვნა. ჩვენ ვამბობთ: დედა-ძარღვი დღევანდელი ეთნოგრაფიისა მდგომარეობს აღებ-მიცემობაში, რომელიც სრულიად დამყარებულია წარმოების აღორძინებაზე. არაეთარი ეკონომიური ურთიერთობა არ შეიძლება ყიდვა-გაყიდვის, ანუ აღებ-მიცემობის

(98). ამ გარმოებიდან, რომ ეკრიბეიელი მეურნე-გლეხი ი ᲗᲣᲛᲪᲐᲠᲔᲚᲘ თავის მიწის თავი დასაბეგრის, „ეცნდადა ჩანს, რომ სწავლეს და მსნეობის ეოგელთვის არ შეუძლია ადამიანის დაკმაყოფილება“ (95). „მარტო სიზიგადო მიზეზეს შეკეთდით შეაფარსონ, დასაქეთონ სადღეს მეურნეობა“ (97). ბაეფიკრდით, ბ-ნო ნ—დო ამს.

რეცენზია

სამოსწავლო უამნი, სუტერი ასოებით დასტამბული „მწეკსის“ მიერ, გამოიცა 1893 წ.

ეროგისა ბამბა ჩაჩიალებს, ზოგისა ეერცხლიე არაო — სწორედ ეს ანდაზაა ზედ-გამოჭრილი პატიეცემულის მამა დეკანოზ-ს ლამბაშიძის მოქმედებაზე. თითქმის ოც-და-რვა წელია, რაც ის მოქმედებს სასულიერო ასპარეზზე პირუთეველად და თავის რწმენისამებრ გულწრფელადაც; მაგრამ ვინ იცის, რამდენი რა ეუღი ხმა არ დაუყრიათ მისთვის და რამდენი მწუხარება არ მიუყენებიათ. მას აქეთ მაინც, რაც მისი სასულიერო „მწყემსი“ გამოეიდა და აღიარეა ჩვენი დაცემული სასულიერო განათლების ასამაღლებლად, დიდი და პატარა მის კიცხვაშია და რუდუნებაში. ასე განინჯეთ უმაღლეს მთავრობამეც კი დაიფასა მისი ბრძოლა ზოგიერთ ჩვენთა განმანათლებელთთა წინააღმდეგ და უწოდა მას „Боевой священникъ“; მაგრამ ჩვენ კი შემწეობისა და მომხრეობის მაგიერად ყოველთვის წინ ფეხს ეუგებდით ზედ წასამტერეედ. ჯერ არაეის არ დგებულა მისი ძალიან ბნნედ წარმოთქმული აზრი სამეგრელოს სკოლებში ქართული ენის

გარეშე *). ამისათვის აღებ-მიცემობა მეცნიერულად გაგებული შეიცავს მრეწველობას, მიწად-მოქმედებას, ხელოსნობას და სხვა დარეს ადამიანის შრომისას. ცხოვრების სარეფორმეიეცია ძალას შეადგენს წარმოება, რომელიც ძირეულად არეგეეს ქვეეს ეკონომიურ, იურიდიულ და პოლიტიკურ წყობილებას და ჰქმნის სრულიად ახალ ქეეყანას. ამას თან მოდეეს მეურნეობას განეთიარება და სამეურნეო სეფელა-ცოდნის შესაეერად გამოყენება. ხოლო, როგორც წარმოების, ისე მეურნეობის, გაეეთიარება, ხდება უმეცრეობის სასარგებლოდ. უმრაველესობის ერთი ნაწილი რჩება მოქმრეეე მუშად, მეორე ნაწილი - მცირე მესაკუთრეთ (გლეხობა).

აა, ჩვენი საბუთები, ბ-ნო ნ—ლო. აწი თქვენ იცით.

ᲗᲐ. ᲮᲣᲢᲠᲔᲚᲘ

(შემდგი იქნება)

*) ეს უფრო ამეკრა დასაეღეეთ ეკრონაᲗა, კინემ ᲩᲕᲔᲜᲘᲐ. ᲩᲕᲔᲜ ᲨᲔᲮᲕᲔᲓᲘᲗ ᲡᲘᲡᲐᲠᲒᲔᲑᲚᲝᲓ ᲐᲛᲐᲡ ᲓᲐᲛᲐᲡ.

ᲒᲐᲛᲝᲪᲔᲛᲣᲚᲘᲐ ᲬᲘᲗᲚᲘᲗ ᲓᲐᲛᲢᲙᲘᲪᲮᲣᲚᲘ

იყოს ხელსამძღვანელად მიღებული, რომ ჩვენმა ახალ-მოზარდ ყმაწვილებმა ისწავლონ ქართული ლოცვები, სასალმობები და ხუცური კითხვაც. უფრო სასიამოვნო ის არის, რომ ამ ხელსამძღვანელო ტაბში ხუცური ანბანი მხედრულ ანბანთან ერთად არის დასტამბული, რომ უფრო ადვილად მიეჩვიოს ყმაწვილი ხუცურს კითხვა. ამ ტაბში არც ჩვენი წმინდანების საგალობელი და კონდაკები აკლია. მოკიცანთნი სამაგალითოდ წმინდა ქეთევან დედოფლის, წმინდა ბიძინაში, ელისბარის და შალვას საგალობლებს, აგრეთვე წმინდათა დიდთა არეფეთის მოწამეთა დიეთი და კოსტანტინეს საგალობლებს:

წმინდა ქეთევანს

„მოწყალეფმან სუფრეღითა საღმრთოთათს წყალეფანნი მრავალნი თავს ისესნენ და ტანჯვასა ფერადობანი ამოსანთნ ფიმინენენ, ვინცა ურწმუნოთა ფეფოფეფობასა ზედ სუფეველი ზეკისა დიამეფდენ სიტზეს, სასტრეფო ქეოეენ, ეკეფდ ქრისტეს ღეფისა შეწყალეფებაფ სუფთა ჩვენთოვის“

წმინდათა მოწამეთა ბიძინა, ელისბარ და შალვას

„ღეფ წყლთ შემოსაღნო უფფისნო, ნეტარ ეს ბინეს იეი, რომელი ბანიბოსს (ბოიარეს) სასსლოთ თეკენთოს და წმინდა სამსრნო იეი, რომელთა შეაწყნარეს ბეკენი ოქენი, რომეთ სტეფდინეს (სიერეკეს) მეს ბინეს მტეკი მოაკ'ფეფენ და ქრისტე ღეფითი კაფნეკოფდ ქაფეკეთ, მეს ბეთოფეკეს სიეფოს ეკეფდენეთ შეწყალებაფ სუფთა ჩვენთ“.

ეკ. არეფეთის მოიეთოთა დიეთოსა და კოსტანტინეს

„ეოფსმეთ შენთ, უფფეო, ღეფ'ფლს ბინეს თეკოსს ბეკოფეკენი მოიეკეს ოფსნენეფებისს ბენ მ.ეფ ოფთოს ჩვენისს, რომეთ ჰქენდთ მთ ბენ მაეფ ძაფი და მსდკენთ დამსმეკეს და ეემეფსეს ეკეფთოთ იეი ეფდეფნი ძაფი, მთითთ მ.ოსეფითოთ ქრისტე ეკეთ, ეფსოკენენ სუფი ჩვენნი“.

ᲩᲣᲛᲨᲐᲠᲘᲜᲐᲥᲣᲚᲘ ᲫᲘᲠᲘᲐᲜᲘ ᲓᲐᲡᲐᲯᲣᲚᲘᲡᲘᲡᲐᲗᲕᲘᲡ

ᲩᲣᲛᲨᲐᲠᲘᲜᲐᲥᲣᲚᲘ ᲫᲘᲠᲘᲐᲜᲘ ᲓᲐᲡᲐᲯᲣᲚᲘᲡᲘᲡᲐᲗᲕᲘᲡ

ᲓᲐᲒᲘᲗᲝᲠᲘᲐᲜᲘ, ᲗᲥᲕᲔᲜᲘ Დ. ᲒᲣᲠᲒᲐᲜᲘᲫᲔᲜᲘᲡ ᲛᲘᲠ ᲒᲘ ᲨᲔᲡᲐᲜᲘᲨᲜᲐᲕᲘ ᲛᲔᲛᲗᲠᲐᲛᲘᲗᲘ ᲡᲐᲣᲯᲣᲠᲘ ᲜᲐᲬᲐᲠᲛᲝᲔᲑᲘᲡ ᲐᲠᲘᲡ ᲐᲛᲝᲛᲬᲘᲚᲘᲡᲐᲓᲐ ᲛᲗᲚᲘᲐᲠᲘ ᲛᲔᲗᲝᲓᲘᲗ ᲓᲐᲬᲔᲠᲘᲚᲘ. ᲛᲔᲗᲝᲓᲘᲗ ᲓᲐᲬᲔᲠᲘᲚᲘ ᲐᲠᲘᲡ ᲛᲘᲡᲘ ᲬᲐᲮᲘᲜᲯᲕᲔᲚᲘ ᲓᲐᲛᲘᲡᲐᲛᲐᲠᲗᲚᲘ ᲐᲠᲘᲡ ᲓᲐᲬᲔᲠᲘᲚᲘ „ᲔᲕᲔᲤᲗᲘᲡ ᲢᲧᲝᲡᲜᲘᲡ“, „ᲥᲘᲚᲘᲪᲘᲐ-ᲓᲐ-ᲛᲘᲜᲐ“, „ᲡᲐᲮᲐᲠᲑᲐ“, „ᲠᲝᲓᲘᲡᲓᲐ“ ᲓᲐ ᲛᲠᲐᲕᲐᲚᲘ ᲡᲮᲕᲐ, ᲐᲡᲔ ᲠᲝᲛᲚᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲩᲕᲔᲜᲘ ᲨᲔᲠᲘᲡᲐᲜᲘᲨᲜᲐᲕᲘ ᲛᲔᲛᲗᲠᲐᲛᲘᲗᲘ ᲐᲠᲘᲡ ᲐᲠᲘᲡ ᲓᲐᲛᲝᲬᲛᲔᲑᲣᲚᲘ ᲫᲘᲠᲘᲡ ᲛᲬᲔᲠᲚᲝᲑᲘᲡ ᲜᲘᲛᲗᲔᲑᲘᲡ ᲒᲘᲠᲩᲔᲑᲘᲡ ᲓᲐᲛᲐᲯᲔᲠᲔᲑᲚᲘᲗ ᲓᲐ ᲛᲘᲡᲘ ᲛᲘᲗᲘᲗᲔᲑᲘᲗ ᲐᲠᲘᲡ ᲐᲠᲘᲡ

არის ერთმანეთზე მიკრული. ყოველის მასრას თავისი განსხვავებული ხმა აქვს. დამკვრელს სწორედ გადი-გადმოაქვს ტუჩებთან, რომელნაც შიგ ბერავენ და შეენიერს ხმებს გამოსცემენ. იმერეთში ამ სოინარს „სასწრაფოსაც“ ეძახიან.

—

ცრონი, იოგ ფსევანი ᲒᲐᲛᲔᲒᲣᲚᲘ ᲥᲐᲚᲗᲐ ᲐᲛᲘᲡᲜᲐᲛᲐᲮᲚᲘ. ტფილისი. ეს მოთხრობა არის ნათარგმნი შესანიშნავის პედაგოგის ოსტროგორსკის სტატიიდან. შინაარსი ამ მოთხრობისა არის ევნეგრიული, როდესაც მძღარი სოლიმენ ხვანქარი ემუკრებოდა ევროპას დაპყრობას, მაშინ პატარა ევნეგრიის ხალხი გადაეღობა მას გზაზე და ისეთი გმირობა გამოიჩინა, რომ აზიის მპყრობელს საოცარი ძალა სულ ამ გმირულის ხალხის მმამაცობის ტინს შეასცდა და ევროპა გადარჩა მის მიერ დაპყრობას. თვითონ ცრონი ერთი სახელოვანი გმირთაგანია, რომელმაც დაიცვა ევნეგრიის ციხე სგეფთი უკანასკნელ სისხლის ცვარამდის. ბოლოს ცოხესთან ერთად თვითონ და მისი სამეობაც გმირულად ემსხვერპლა მტერს, მაგრამ მაკიერად ქვეყანაც გადარჩა სოლიმანის მძლეყრობისაგან, რომელმაც ამ ბრძოლაშიე განუტეხა თავისი მხეცური სიცოცხლე. ზოგნაკი ნახატებიანია, ძლიერ შნოიანად არის გამოცემული, ღირს იოფად—5 კაპეიკი მისი ფასი.

რედაქტორ-გამომცემელი ან. თ-ეერელოსანი.

ᲒᲐᲜᲪᲮᲐᲓᲔᲑᲐᲜᲘ

ᲓᲐᲛᲬᲚᲔᲚᲘ ᲡᲐᲖᲝᲒᲐᲓᲝᲔᲑᲐ

ᲘᲐᲙᲝᲠᲘ (ᲓᲣᲨᲐ)

უმაღლესად დამტკიცებული 1872 წელს, რომელს საც ძირითადი თანხა 2.500,000 მანეთი აქვს, გარდა სულადის ფულისა, ამით აცხადებს, რომ მიმიერ მიიღება დაზღვევა სიცოცხლისა განსაკუთრებითი სასარგებლო პირობებით იმ შემოხვევებისათვის როცა შრომა აღარ შეეძლებათ.

მიიღება ყოველნაირი მოძრაობა და უფაფრეს ქონების დაზღვევა ᲪᲔᲪᲮᲚᲘᲡᲒᲐᲜ, აგრეთვე ზღვითმდინარით და ხმელეთით წასალ-წამოსალების საქონლის დაზღვევა ᲪᲔᲪᲮᲚᲘᲡᲒᲐᲜ. წესები, პირობები წერილობითი და სიტყვიერი მოლაპარაკება განეზარება მსურველს: ტფილისს საზოგადოების გამგეობაში, რომელიც დადგენილია კიეკასის მხრისთვისა და იმყოფება ბარონის ქუჩაზე, კალოუბენელის სახლში, თუ არა თვით საზოგადოების აგენტის ალექსანდრე პეტრეს ძის ზაერიევისაგან, რომელიც დგას ეელიამინოვის ქუჩაზე № 2.

ᲙᲐᲚᲐᲥᲘᲡ ᲒᲐᲛᲒᲔᲝᲑᲐᲡ

ᲘᲡᲔᲓᲘᲠᲝᲓᲔᲑᲐ სამი სახლი პირველი დაწყებითი სკოლებისათვის, რომლებსაც აპირობს ახლად გახსნას: მოხრეხიანთ ქუჩაში, მალაქნების უბანში და ხარფუტაში. ყველა სახლში უნდა იყოს ორი მოზდილი დარბაზი (ზალა) სამი შუათანა ოთახი, სამზარეული, შეშის დასაწყობი და დიდი ეზო.

ᲡᲐᲮᲚᲘᲡ ᲞᲐᲠᲝᲜᲔᲑᲘᲡ, ვისაც სურთ ამ გვარი შენობა მიაქ�-ოთ სკოლას, ეთხოვეთ ინებონ და აცნობონ ქალაქის გამგეობას ამა წლის პირველ მარტამდისთვეშდის. (3—3)

ᲠᲐᲥᲘᲜᲘᲡ ᲒᲖᲘᲡ ᲛᲘᲛᲝᲬᲚᲔᲚᲐ

ტფილისიდან ᲑᲐᲗᲣᲛᲘᲡ მიდის სტანციაზე მატარებელი №-2
9 ს. 30 წუთ. დ. და № 4—6 ს. 50 წუთ. საღ.
ᲑᲐᲗᲣᲛᲘᲓᲐᲜ ᲢᲤᲘᲚᲘᲡᲘᲡ მიდის № 1 9 ს. 45 წ. საღ. და №-3 11 ს. 25 წუთ. დღ.
ᲢᲤᲘᲚᲘᲡᲘᲓᲐᲜ ᲑᲐᲗᲣᲛᲘᲡ №-3 მიდის 1 ს. 20 წუთ. დღ.
ᲑᲐᲗᲣᲛᲘᲓᲐᲜ ᲢᲤᲘᲚᲘᲡᲘᲡ მიდის 5 ს. 50 წუთ. საღ.
ᲢᲤᲘᲚᲘᲡᲘᲡᲒᲐᲜ ᲒᲐᲜᲯᲘᲡᲙᲐᲜ შუა.
ᲢᲤᲘᲚᲘᲡᲘᲡᲒᲐᲜ ᲒᲐᲜᲯᲘᲡᲙᲐᲜ მიდის 9 ს. 20 მ. საღ.
ᲒᲐᲜᲯᲘᲡᲙᲐᲜ ᲢᲤᲘᲚᲘᲡᲘᲡᲙᲔᲜ მიდის 1 ს. 30 წუთ. დღის.
ᲢᲤᲘᲚᲘᲡᲘᲓᲐᲜ ᲥᲣᲗᲐᲘᲡᲙᲔᲜ მიდის 3 ს. დღ. ᲥᲣᲗᲐᲘᲡᲘᲓᲐᲜ ᲢᲤᲘᲚᲘᲡᲘᲡᲙᲔᲜ 8 ს. 10 წუთ. დღ.

მიმოსვლა ᲪᲔᲪᲮᲚᲘᲡ ᲒᲐᲛᲔᲑᲘᲡᲐᲜ ᲛᲘᲗᲘᲡ ᲖᲦᲕᲐᲖᲔ

ᲑᲗᲣᲛᲘᲓᲐᲜ ᲒᲐᲯᲐᲚᲘ:

ᲮᲣᲗᲨᲐᲑᲐᲗᲝᲗᲘᲗᲘ: დღეს 12 საათზე მოკლე გზით, შეიკლის ნოერანსისაკენ და კეკრში.
ᲮᲣᲗᲨᲐᲑᲐᲗᲝᲗᲘᲗᲘ და ᲮᲣᲗᲨᲐᲑᲐᲗᲝᲗᲘᲗᲘ: ᲨᲘᲠᲘᲡ ᲒᲖᲘᲗ 2 ს. შეიდ. შეიკლის ყველა ნავთსადგურში.

ᲑᲗᲣᲛᲘᲓᲐᲜ ᲛᲘᲓᲘᲡ:

ᲓᲦᲔᲡ 12 საათზე სწორე გზით ნოერანსისკენ და სოხუმით
ᲮᲣᲗᲨᲐᲑᲐᲗᲝᲗᲘᲗᲘ: ᲓᲦᲔᲡ სწორე გზით ნოერანსისკენ და სოხუმით.
ᲑᲐᲠᲐᲡᲙᲔᲠᲘᲗᲘ და ᲮᲣᲗᲨᲐᲑᲐᲗᲝᲗᲘᲗᲘ ᲡᲐᲦ. ᲨᲘᲠᲘᲡ ᲒᲖᲘᲗ, შეიკლის ყველა ნავთსადგურებში.

ᲒᲝᲠᲝᲜᲗᲘᲡ ᲛᲘᲓᲘᲡ:

საფოსტო და სამგზავრო ბათუმიდან კეკრი დღეთ, ᲒᲐᲜᲘᲗᲐᲓᲘᲡᲘᲡ.
ᲑᲐᲠᲐᲡᲙᲔᲠᲘᲗᲘ: საფოსტო და სამგზავრო.
ᲮᲣᲗᲨᲐᲑᲐᲗᲝᲗᲘᲗᲘ: დღესთ სამგზავრო და საქონლისა ოდეს
.
ᲮᲣᲗᲨᲐᲑᲐᲗᲝᲗᲘᲗᲘ: დღესთ სამგზავრო და საქონლისა ბათუმიდან.

ᲒᲝᲠᲝᲜᲗᲘᲡ ᲒᲖᲘᲡ:

ᲑᲐᲠᲐᲡᲙᲔᲠᲘᲗᲘ: ᲜᲐᲨᲣᲐᲦᲔᲚᲘᲡᲘ ᲠᲐᲚ ᲡᲐᲐᲗᲖᲔ საფოსტო და სამგზავრო ოდესში და ყველა ნავთსადგურში შეიკლის, ᲓᲦᲔᲡᲘ ᲮᲣᲗ ᲡᲐᲐᲗᲖᲔ.
ᲮᲣᲗᲨᲐᲑᲐᲗᲝᲗᲘᲗᲘ: საფოსტო და სამგზავრო საქონელსა შეიდგ ბათუმში.
სამგზავრო და საქონლისა ბათუმში, სამშაბათობით, ᲓᲦᲔᲡᲘ 10 საათზე.
სამგზავრო და საქონლისა ᲮᲣᲗᲨᲐᲑᲐᲗᲝᲗᲘᲗᲘ ოდესში და ყველა ნავთ სადგურში შეიკლ. ს.
საქონლისა და სამგზავრო ᲒᲐᲛᲔᲑᲘ II და III ᲙᲚᲐᲡᲘᲡ ᲛᲔᲖᲦᲕᲠᲔᲑᲘᲗ ᲛᲘᲛᲝᲬᲔᲠᲘᲡ ᲨᲔᲛᲓᲔᲒᲘ.

Доз. цен. Тифлисъ, 1894 г. 5-го Августа ᲒᲐᲛᲝᲪᲔᲛᲣᲚᲘ ᲐᲠᲘᲡ ᲐᲛ. Გ. ᲠᲝᲢᲘᲜᲝᲕᲘᲡᲘᲡ. Тип. М. Д. Ротиновича, Гол. пр., д. № 21